

อักษรวิธีอักษรฝักขามในเอกสารจีน:
กรณีศึกษาลิปกรรมจีน-ล้านนา (ไปไปก่วนอื้อวี่)

Orthography of the Fakkham Script in Chinese Source:
A Case Study of the “Chinese-Lanna Glossary
(Babai Guan Yiyu)”

คณปกรณ จันทร์สมบุญ Kanapakorn Chansomboon

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar, kanapakorn5187@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการศึกษา “ลปิกรมจิ้น-ล้าंना (八百館譯語: ปาไปก่วนอ้อวี่)” เอกสารที่จัดทำขึ้นในช่วงราชวงศ์หมิง หลัง พ.ศ. 2054 โดยหอปาไปภายในใต้สำนักแปลภาษาของราชสำนักหมิงเพื่อใช้ศึกษาภาษาล้านนา โดยมีการบันทึกถ้อยคำภาษาล้านนาด้วยอักษรฝักขามและคำแปลเป็นภาษาจีน ซึ่งผู้ศึกษาได้วิเคราะห์รูปอักษรและอักษรวิธีอักษรฝักขามที่ปรากฏในเอกสารดังกล่าวตามหลักอักษรวิธีวิทยา ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมรูปอักษรฝักขามในเอกสารนี้มีลักษณะค่อนข้างมน ต่างจากอักษรในจารึกในสมัยเดียวกันที่ค่อนข้างสูงและคดหยัก มีลักษณะทางอักษรวิธี ได้แก่ 1) พยัญชนะ พบรูปพยัญชนะตัวเต็ม ตัวเชิง และพยัญชนะเชื่อม โดยพบการบันทึกคำที่ใช้พยัญชนะ “จ” และ “จ” ต่างกันอย่างเป็นระบบ 2) สระ มีอักษรวิธีสอดคล้องกับอักษรฝักขามทั่วไป แต่มีข้อพึงสังเกตคือ สระบนจะวางในตำแหน่งกึ่งกลางเหนือพยัญชนะต้นทั้งสอง และพบคำสระล่างได้แก่ สระอุที่มีสระอะประกอบ นอกจากนี้ยังพบสระอำที่มีรูปเหมือนที่พบในจารึกเมืองเชียงตุง 3) เครื่องหมาย พบวรรณยุกต์โทเพียงรูปเดียว สำหรับเครื่องหมายแทนสระพบเครื่องหมายไม้หันอากาศซึ่งเริ่มเคลื่อนมาอยู่เหนือพยัญชนะต้น เครื่องหมายไม้กึ่งซึ่งสัมพันธ์กับพยัญชนะ “-ม” สะกด และเครื่องหมายแทนสระอออกที่สอดคล้องกับที่พบในจารึกเมืองเชียงตุง 4) ข้อสังเกตอื่น ๆ เกี่ยวกับอักษรวิธี พบการสะกดคำที่ยึดตามเสียงคำ โดยคำบางคำมีการสะกดให้มีเสียงสระสอดคล้องกับเสียงสระในภาษาไทยลื้อและไทซิ่น ซึ่งปฏิภาคกับเสียงสระในภาษาล้านนา

คำสำคัญ: ลปิกรมจิ้น-ล้าंना, อักษรวิธี, อักษรฝักขาม, เอกสารจีน

Abstract

This article presents the study of the “Chinese-Lanna Glossary (八百館譯語: Babai Guan Yiyu)” that was compiled during the Ming Dynasty (post-1511 CE) by the Babai Office under the Bureau of Translators for studying the Lanna language. That records Lanna vocabulary by Fakkham script alongside Chinese translations. This study analyzes the orthography of the Fakkham script in this document.

The findings reveal that the paleographic of Fakkham script in this manuscript is relatively rounded, contrasting with the more elongated and angular forms found in contemporaneous inscriptions. Key orthographic features include: 1) consonants that employ full-form, sub-joined, and ligated consonants. Notably, a systematic orthographic distinction is maintained between the consonants /kh/ and /x/. 2) Vowels: While generally consistent with standard Fakkham orthography, specific observations include the placement of superscript vowels centered above both initial consonants. Subscript vowels, particularly /-u/, are found in combination with /-a/. Additionally, the vowel /-am/ exhibits an orthography that is found in Kengtung inscriptions. 3) Diacritics and Markers: Only the "Mai tho" - tone mark is attested. Regarding vowel markers, the "Mai han-akat" shows a transitional shift to a position above the initial consonant. The "Mai kong" functions in relation to the final nasal /-m/, and the marker for the vowel /-o:/ aligns with the orthographic found in Kengtung inscriptions. 4) Additional Observations: The orthography reflects a phonologically-based spelling. Certain lexical items are spelled to reflect vowels in Tai Lue and Tai Khun, cognates with the corresponding vowels in the Lanna language.

Keywords: Chinese-Lanna Glossary, Orthography, Fakkham Script, Chinese document

บทนำ: อักษรฝักขามกับบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับราชสำนักจีน

ในภูมิภาคล้านนานั้นปรากฏหลักฐานภูมิปัญญาทางด้านอักษรศาสตร์ คือ รูปแบบอักษรที่ใช้บันทึกภาษาของตนเองถึง 3 ชนิด ได้แก่ อักษรธรรมล้านนา อักษรฝักขาม และอักษรไทยนิเทศ สำหรับอักษรฝักขามนั้นเป็นอักษรที่พัฒนามาจากอักษรไทยสุโขทัย พบการใช้มากในศิลาจารึกซึ่งบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนกิจ ลักษณะของอักษรมีความใกล้เคียงกับอักษรไทยสุโขทัย แต่มีสัณฐานพอมสูงกว่าและโค้งงอ นอกจากนี้ ยังมีอักษรวิธีบางประการที่ไม่พบในอักษรไทยสุโขทัยแต่ได้รับอิทธิพลจากอักษรชนิดอื่น โดยเฉพาะอักษรธรรมล้านนา (กรรณิการิ วิมลเกษม, 2527: 18) อักษรฝักขามนิยมใช้อยู่ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20-24 โดยพบจารึกอักษรฝักขามที่เก่าที่สุดได้แก่ “จารึกกษัตริย์ราชวงศ์มังราย” พ.ศ. 1954 ส่วนจารึกอักษรฝักขามที่มีอายุน้อยที่สุดได้แก่ “จารึกวัดเซตุดพน” พ.ศ. 2459 (ฮันส์ เพนซ์ และศรีเลา เกษพรหม, 2548: 227-242)

อย่างไรก็ตาม อักษรฝักขามมิได้ใช้อยู่แต่เพียงในจารึกเท่านั้น บทบาทสำคัญของอักษรฝักขามอีกประการหนึ่งคือการใช้บันทึกในเอกสารราชการมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย ดังพบว่าดวงตราลัญจกรของกษัตริย์ ขุนนาง พระสงฆ์ ที่พบในล้านนามักเป็นตราอักษรฝักขาม เช่น ตราครั่งของพระนางวิสุทธีเทวีและสมเด็จพระสังฆราชวัดโลกโมฬีที่ประทับพระราชทานไว้คู่กับหิริธัญญ์ภูราชโองการ ณ บ้านแปะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ในปัจจุบัน (ไกรศรี นิรมานเหมินท์, 2533: 10) รวมถึงตราลัญจกรเจ้าเมืองเชียงตุงก็เป็นตราอักษรฝักขาม (พรรณเพ็ญ เครือไทย และศรีเลา เกษพรหม, 2556: 307) ไม่เพียงเท่านั้น

ยังมีหลักฐานปรากฏว่าราชสาส์นที่ล้านนาส่งไปเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับราชสำนักจีนก็ใช้อักษรฝักขามในการบันทึกเช่นกัน

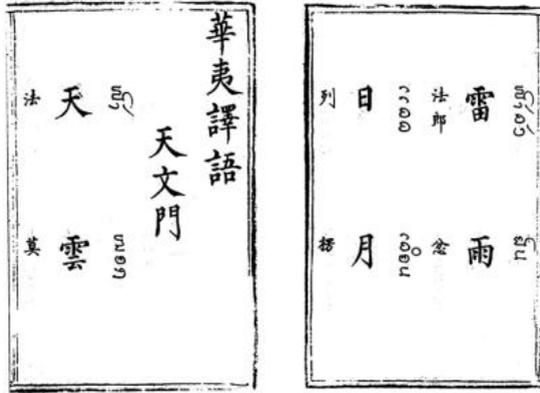
ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับราชสำนักจีนนั้น ปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวน โดยเอกสารจีนเรียกดินแดนโยนรัฐว่า “ปาไปสี่ฟู (八百 媳妇)” หรือแดนสนมแปดร้อย แม้ในช่วงต้นความสัมพันธ์จะดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นนัก แต่เมื่อล้านนายอมรับการติดต่อในระบบบรรณาการกับราชสำนักจีน ไมตรีระหว่างทั้งสองฝ่ายก็แน่นแฟ้นขึ้นโดยลำดับ จนกระทั่งราชสำนักจีนมีการยกระดับหน่วยการปกครองของล้านนาเป็น “สำนักข้าหลวงปกครองทหารและพลเรือน” และเปลี่ยนชื่อเป็น “ปาไปต้าเตียน (八百大甸)” ใน พ.ศ. 1934 ตรงกับสมัยพระญาแสนเมืองมาของล้านนา (วินัย พงศ์ศรีเพียร, 2539: 68) และด้วยเหตุที่ทางราชสำนักจีนต้องปะทะสังสรรค์และสื่อสารกับชนชาติต่างภาษามากมาย ในสมัยจักรพรรดิหย่งเล่อแห่งราชวงศ์หมิง จึงมีพระบรมราชโองบายให้ก่อตั้ง “หอสี่ทิศ / สำนักแปลภาษา (四夷館: ชื่ออีกว่าน)” ขึ้น ใน พ.ศ. 1950 มีหน้าที่ศึกษาและถ่ายทอดความรู้ในด้านการแปลภาษาต่างประเทศเพื่อเป็นประโยชน์ในทางราชการแก่ราชสำนัก ภายใต้อำนาจสำนักแปลภาษานั้นประกอบด้วยหน่วยงานแปลภาษาต่าง ๆ เมื่อแรกเริ่มประกอบด้วยหอแปลภาษา 8 หน่วย ได้แก่ หอเหมิงกู่ (มองโกล) หอหนวีเจิน (แมนจู) หอซีฟาน (ทิเบต) หอซีเทียน (สันสกฤต) หอหุย-หุย (เปอร์เซีย) หอเกาซัง (อุยกูร์) หอไป้อี (ชาวไทในญวนนาน) และหอเหมียนเตียน (พม่า) ต่อมาใน พ.ศ. 2054 จึงมีการตั้งหอปาไป (ล้านนา) ขึ้น (พาน เหล่ย และจตุริทย์ แก้วสุวรรณ, 2564: 53)

การตั้งหอปาไปในสำนักแปลภาษาย่อมแสดงถึงความสำคัญของล้านนาในทัศนะของจีน ทั้งนี้มีหลักฐานการสื่อสารกันระหว่างทั้งสองฝ่าย โดยโจวปี้เฟิง (2565: 22) ศึกษาความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างล้านนาและราชสำนักจีน พบเอกสารที่เรียกว่า “ปาไปกั่วนหลายเหวิน (八百 馆 来 文)” ซึ่งคัดลอกรวบรวมราชสาส์นจากล้านนาไว้รวม 15 ฉบับ พร้อมคำแปลภาษาจีนเพื่อใช้ในการศึกษาภาษาล้านนาสำเนาราชสาส์นเหล่านั้นบันทึกด้วยอักษรฝักขามทั้งสิ้น จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้หอปาไปต้องศึกษาอักษรฝักขามซึ่งใช้บันทึกภาษาของชนชาตินี้

เอกสารอีกชุดหนึ่งที่หอปาไปได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาภาษา
ล้านนา ได้แก่ “ลিপิกรมจีน-ล้านนา (八百館譯語: ปาไปก่วนอ้อวี่)” ซึ่งบันทึกด้วยอักษร
ฝักขามเช่นกัน

ลปิกรมจีน-ล้านนา (八百館譯語: ปาไปก่วนอ้อวี่)

ภารกิจอย่างหนึ่งของสำนักแปลภาษาคือ การจัดทำศัพท์านุกรมต่างภาษา
(華夷譯語: หวาอี้อ้อวี่) สำหรับศึกษาภาษาต่างประเทศเพื่ออำนวยความสะดวก
ในทางการทูต เอกสารเหล่านี้เริ่มทยอยเรียบเรียงขึ้นตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิง และเก็บ
รวบรวมไว้ในราชสำนัก จนกระทั่งสมัยจักรพรรดิเฉียนหลงแห่งราชวงศ์ชิง ทรงเห็นว่า
คำแปลในศัพท์านุกรมเหล่านี้หลายฉบับมีความคลาดเคลื่อน จึงได้มีพระราชโองการ
ให้นำมาชำระเรียบเรียงอีกครั้งหนึ่ง และมีการแปลภาษาต่าง ๆ เพิ่มเติม (Chunhua,
Li Ying & Guo Jinfang, 2018: 382-386) สำหรับเอกสารภาษาล้านนา พบว่ามีการจัดทำ
“ลปิกรมจีน-ล้านนา (八百館譯語: ปาไปก่วนอ้อวี่)” เป็นศัพท์านุกรมที่รวบรวมคำศัพท์
ภาษาปาไป (ล้านนา) ไว้จำนวนมาก แบ่งเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ในแต่ละหน้านำเสนอ
คำศัพท์ 4 คำ คำศัพท์แต่ละคำประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) คำศัพท์ภาษาล้านนาที่บันทึก
ด้วยอักษรฝักขาม 2) คำแปลเป็นภาษาจีน และ 3) คำถ่ายถอดคำอ่านด้วยอักษรจีน
ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับศัพท์านุกรมในกลุ่มเดียวกับที่จัดทำขึ้นในสมัยราชวงศ์หมิง
ปัจจุบันสำเนาศัพท์านุกรมเหล่านี้ตกกระจายไปอยู่ในหอสมุดหลายแห่งและการครอบครอง
ส่วนบุคคล ทำให้ยากต่อการศึกษา สำหรับลปิกรมจีน-ล้านนาฉบับที่ใช้ศึกษาครั้งนี้
เป็นฉบับที่เผยแพร่โดยหอสมุดมหาวิทยาลัยปักกิ่ง สนับสนุนการจัดทำไฟล์ดิจิทัล
โดย China-America Digital Academic Library (CADAL)

(ภาพที่ 1 และ 2 ตัวอย่างเนื้อหาของลিপิกรมจีน-ล้านนา (北京大學圖書館, 2010)

ลিপิกรมจีน-ล้านนา ประกอบไปด้วยคำศัพท์และวลีแยกประเภทตามหมวดต่าง ๆ รวม 18 หมวด ได้แก่ หมวดดินฟ้าอากาศ (天文) รวม 62 คำ, หมวดภูมิศาสตร์ (地理) รวม 64 คำ, หมวดวันเวลาและฤดูกาล (時令) รวม 42 คำ, หมวดพฤกษศาสตร์ (花木) รวม 61 คำ, หมวดสัตว์ศาสตร์ (鳥獸) รวม 57 คำ, หมวดสถาปัตยกรรม (宮室) รวม 18 คำ, หมวดเครื่องมือเครื่องใช้ (器用) รวม 26 คำ, หมวดบุคคล (人物) รวม 60 คำ, หมวดกิจการของมนุษย์ (人事) รวม 89 คำ, หมวดร่างกาย (身體) รวม 45 คำ, หมวดเครื่องนุ่งห่ม (衣服) รวม 32 คำ, หมวดอาหาร (飲食) รวม 30 คำ, หมวดทรัพย์สินมีค่า (珍寶) รวม 27 คำ, หมวดสีสันทัน (聲色) รวม 20 คำ, หมวดจำนวนและตัวเลข (數目) รวม 14 คำ, หมวดทิศทาง (方隅) รวม 16 คำ, หมวดคำคุณศัพท์ (通用) รวม 70 คำ และหมวดคำเบ็ดเตล็ด (續添) รวม 38 คำ สรุปรวมคำศัพท์และวลีทั้งสิ้น 771 คำ

ด้วยเหตุที่อักษรฝักขามเป็นรูปแบบอักษรสำคัญที่ใช้ในล้านนาและยังปรากฏในเอกสารนี้ด้วย สิ่งที่น่าสนใจคือ รูปอักษรและอักขรวิธีอักษรฝักขามในเอกสารนี้มีลักษณะอย่างไร มีความเหมือนหรือแตกต่างจากอักษรฝักขามที่ปรากฏในจารึกล้านนาอย่างไรบ้าง และอาจจะท่อนข้อสังเกตด้านอักขรวิธีอย่างไรบ้าง ผู้ศึกษาจึงวิเคราะห์ของอักษรฝักขามจากเอกสารดังกล่าว โดยมีวิธีการคือ ปರಿวรรตคำศัพท์ในเอกสาร

ตามรูปอักษรที่ปรากฏตามต้นฉบับ ตรวจสอบความถูกต้องของคำศัพท์ที่รูปอักษรสื่อความหมายได้ไม่ชัดเจน โดยตรวจสอบจากคำแปลภาษาจีนซึ่งให้ความหมายสอดคล้องกัน รวมทั้งสืบค้นจากพจนานุกรมภาษาล้านนา ภาษาไทลื้อ ไทใหญ่ และไทเหนือ เพื่อสามารถสันนิษฐานถ้อยคำที่แท้จริงได้ แล้วจึงวิเคราะห์รูปอักษรและอักษรวิธีที่ปรากฏในเอกสาร

จากการศึกษาพบว่ารูปอักษรและอักษรวิธีอักษรฝักขามจากเอกสาร “ลิขิตรมจิน-ล้านนา (八百館譯語)” มีลักษณะดังต่อไปนี้

รูปอักษรและอักษรวิธีของอักษรฝักขามที่ปรากฏในลิขิตรมจิน-ล้านนา (八百館譯語)

อักษรฝักขามที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นตัวเขียนด้วยพู่กันหมึกจีนบนกระดาษ จึงทำให้มีความแตกต่างจากรูปอักษรที่ปรากฏในศิลาจารึกอย่างสำคัญคือ ในขณะที่อักษรฝักขามในช่วงอายุหลังจากครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา เริ่มมีสัณฐานที่สูงขึ้นและคดหยักอย่างเห็นได้ชัด แต่อักษรฝักขามในเอกสารนี้มีสัดส่วนค่อนข้างมน ไม่สูง ไม่คดมาก แต่มีความโค้งและอ่อนช้อย อาจเป็นเพราะการเขียนบนกระดาษนั้นบังคับปลายมือได้ง่ายกว่าการจารลงบนเนื้อศิลา ทำให้รูปอักษรมีความสวยงาม ลักษณะอักษรฝักขามและอักษรวิธีในเอกสารดังกล่าวปรากฏดังนี้

1. **พยัญชนะ** อักษรฝักขามในเอกสารนี้พบรูปพยัญชนะทั้งพยัญชนะตัวเต็ม พยัญชนะตัวเจ็ญ และพยัญชนะเชื่อม ดังจะได้นำเสนอต่อไปนี้

1.1 **พยัญชนะตัวเต็ม** พบรูปพยัญชนะตัวเต็มซึ่งทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้น ทั้งพยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะต้นควบหรืออักษรนำ รวมทั้งพยัญชนะตัวสะกด มีรูปดังนี้

ตารางที่ 1 รูปแบบพยัญชนะอักษรฝักขามที่พบในलिपिกรมจีน-ล้านนา

ก	ข	ช	ค	ค	ฆ	ง	จ	ฉ	ซ	ซ	ณ	ญ
ก	ช	ช	ค	ค	-	ว	จ	ฉ	จ	จ	-	ย
ฎ	ฎ	ฐ	ฑ	ฒ	ณ	ด	ต	ถ	ท	ธ	น	บ
-	-	-	-	-	-	ด	ต	จ	ท	-	น	บ
ป	ผ	ฝ	พ	ฟ	ภ	ม	ย	อ	ร	ล	ว	ศ
ป	ผ	ฝ	พ	ฟ	-	พ	ย	อ	ล	ว	อ	-
ช	ส	ท	ฬ	อ	ฮ							
-	ส	ท	-	อ	-							

จะเห็นว่าในที่นี้ไม่พบรูปพยัญชนะบางตัว ได้แก่ ฆ ฌ ฎ ฐ ฑ ฒ ณ ธ ภ ศ ช และ ฬ อาจเป็นเพราะคำที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นคำพื้นฐานที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน จึงไม่ปรากฏคำยืมที่มาจากภาษาบาลี สันสกฤต หรือเขมร ที่ใช้อักษรดังกล่าว

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งก็คือ ในเอกสารนี้ปรากฏคำที่ใช้รูป “จ” และ “ช” แยกจากกันอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ คำเหล่านั้นเมื่อปรากฏคำเดียวกันในต่างบริบท หรือถูกประกอบเข้ากับคำอื่นเกิดเป็นคำใหม่ขึ้น รวมทั้งแม้จะปรากฏต่างกันในแต่ละหมวดศัพท์ ก็ไม่ปรากฏว่าจะสะกดสลับปะปนกันระหว่าง “จ” และ “ช” ตัวอย่างเช่น คำว่า “ของ (สิ่งของ)” (หมวดทรัพย์สินมีค่า หน้า 154), “ของฝาก” (หมวดกิจการของมนุษย์ หน้า 121) และ “ของกิน” (หมวดอาหาร หน้า 143) ทำให้เห็นว่าในความรับรู้ของผู้จัดทำเอกสารนี้สามารถแยกคำที่ประกอบขึ้นจากหน่วยเสียงของพยัญชนะทั้งสองออกจากกันได้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างคำที่ปรากฏรูปพยัญชนะ “ช” และ “จ” ในเอกสารลิปกรมจีน-ล้านนา

ตัวอย่างคำที่ใช้	คำถ่ายถอด (คำแปล)	ตัวอย่างคำที่ใช้	คำถ่ายถอด (คำแปล)
รูป ข ชา ชา	ชา (ชา) ชา (ข้า - สรรพนาม)	รูป ข ชวา ชาเส	ชวา (ชวา) ชาเส (ข้าเสี่ย - ข้าเสี่ย)
ชาสาม	ชาสาม (ข้าวสาร)	ชชา	ชชา (ข้า)
กลาจจว	กลาแข (กล้าแข็ง)	ชชว	ชชว (เขี้ยว)
เมืองจอิน	เมืองจิน (เมืองจีน)	ชุน	ชุน (ขุน)

น่าสังเกตว่าคำที่ใช้ “ช” เหล่านี้สอดคล้องกับเอกสารและจารึกรุ่นแรก ๆ ที่บันทึกภาษาไทย เช่น จารึกหลักที่ 1 พ่อขุนรามคำแหง ซึ่งยังคงแยกหน่วยเสียง ข และ ช ได้ เช่น ข้า ชุน ชวา สนับสนุนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของเสียงพยัญชนะในเอกสารภาษาไทยและล้านนา อนึ่ง ในจารึกอักษรฝักขามพบคำที่ใช้อักษร “ช” น้อยมาก เอกสารนี้จึงมีคุณค่าในการเป็นแหล่งข้อมูลของคำที่ใช้อักษร “ช” ในภาษาล้านนาได้เป็นอย่างดี

1.2 พยัญชนะตัวเชิง อักษรฝักขามได้รับอิทธิพลอักษรวิธีจากอักษรธรรมล้านนาทำให้ปรากฏการประกอบรูปคำด้วยพยัญชนะตัวเชิงในบางกรณี อันเป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้อักษรฝักขามมีความแตกต่างจากอักษรไทยสุโขทัย สำหรับเอกสารนี้พบรูปพยัญชนะตัวเชิงได้แก่ “เชิง ร” มีรูปดังนี้

๐⁺

ตัวอย่างการปรากฏเชิง ร ในคำควบล้ำจากเอกสารนี้ เช่น

พระ
ศราน
หมากพริก
คนพรานปลา

พระ (พระ - พระพุทธเจ้า)

ศราน (ศรำน)

หมากพริก (หมากพริก - พริกไทย)

คนพรานปลา (คนหาปลา)

นอกจากนี้ ยังพบคำที่สะกดด้วย ห เป็นพยัญชนะต้น หลายคำมีการควบตัวเชิง ร เช่น

หฺรื่อ
หฺรูก
หฺรุษก
หฺรอม

หฺรื่อ (หั่ว)

หฺรูก (หูก - เลข 6)

หฺรุษก (เหี้ยก - ตีบุก)

หฺรอม (ห้อม - พืชให้สีย้อมคราม)

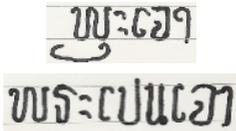
คำที่สะกดด้วย หร เช่นนี้ปรากฏในจารึกอักษรฝักขามเช่นกัน แม้จะไม่พบมากนัก เช่น

หฺรกรรย
หฺรื่อ

หฺรกรรย (หกรร่อย) - จารึกเจ้าสีหิ้นทำสีมาใหม่ (พย.3)

หฺรื่อ (หั่ว) - จารึกถ้ำเต่งงัว 2 (ลป.43)

อนึ่ง การเขียนคำที่มี ฃ ควบกล้ำในจารึกอักษรฝักขามนั้นอาจจะสะกดด้วยพยัญชนะตัวเต็ม หรือจะใช้วิธีควบพยัญชนะเชิง ฃ ก็ได้ไม่เป็นกฎเกณฑ์ที่ตายตัว จารึกบางหลักพบว่าแม้คำเดียวกันแต่ปรากฏในคนละตำแหน่งก็อาจเขียนต่างกัน ดังตัวอย่าง คำว่า “พระ” ในจารึกวัดวิสุทธาราม (พย.4)

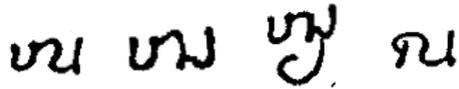
พระเจ้า - ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 1

พระเป็นเจ้า - ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 5

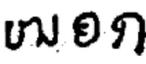
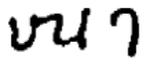
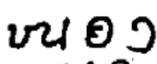
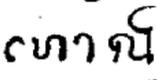
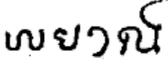
อย่างไรก็ตาม การสะกดคำที่มี ฃ ควบกล้ำในलिपिกรรมจีน-ล้านนา จะใช้พยัญชนะเชิง ฃ เป็นรูปควบเสมอ แสดงถึงการวางกฎเกณฑ์ให้สะกดเช่นนี้เป็นมาตรฐาน

เหตุที่เอกสารนี้ไม่ปรากฏพยัญชนะตัวเชิงอื่น ๆ อาจด้วยเหตุผลหลักที่ว่า คำที่ปรากฏในเอกสารนี้เป็นคำพื้นฐานที่ใช้ในชีวิตประจำวันโดยแทบไม่พบคำภาษาบาลีสันสกฤต เขมร ซึ่งมีหลักตัวสะกดตัวตามที่ทำให้ต้องใช้พยัญชนะตัวเชิงเลย อนึ่ง อักษรฝักขามมีพัฒนาการมาจากอักษรไทยสุโขทัยซึ่งตัดตัวเชิงออกไปแล้ว และผู้ใช้เอกสารนี้ซึ่งเป็นชาวจีนก็ไม่รู้จักอักษรวิธีอักษรธรรมล้านนาที่มีระบบตัวเชิง ดังนั้นก็ไม่ควรทำให้ระบบตัวเชิงกลายเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของผู้ใช้เอกสารชาวจีน เนื่องจากอักษรวิธีแบบประสมตัวเชิงในอักษรฝักขามเป็นระบบวิธีที่ผู้มีความรู้ในภาษาและอักษรล้านนาในระดับหนึ่งแล้วจึงจะสามารถทำความเข้าใจได้ อักษรวิธีดังกล่าวจึงไม่ถูกนำเสนอในเอกสารนี้

1.3 พยัญชนะเชื่อม อักษรฝักขามมีลักษณะพิเศษในการเขียนรูปพยัญชนะเชื่อม โดยพบว่ามี การเขียนเชื่อมเส้นหลังของพยัญชนะตัวหน้าและเส้นหน้าของพยัญชนะตัวหลังเป็นเส้นเดียวกันในรูปพยัญชนะบางตัว สำหรับในเอกสารนี้ พบรูปพยัญชนะเชื่อมดังต่อไปนี้

ห น ม หย กน

ตัวอย่างคำที่ปรากฏรูปพยัญชนะเชื่อมในเอกสาร

ห ม		ไหม (เส้นไหม)
		หมอก
ห น		หนา (หน้า)
		หนอง (หนอง - ทะเลสาบ)
ห ย		หยา (หญ้า)
		ใหญ่ (ใหญ่)
ก น		เทากัน (เท้ากัน)
		พยงกัน (เพียงกัน - เสมอกัน)

จะเห็นว่ารูปพยัญชนะเชื่อมมีทั้งการเชื่อมพยัญชนะต้นสองตัว ได้แก่ คำที่มี ห นำ รวมทั้งการเชื่อมพยัญชนะต้นกับพยัญชนะตัวสะกด ได้แก่ กน แสดงให้เห็นว่า หากคำใดมีพยัญชนะตัวหน้าที่มีเส้นหลังและพยัญชนะตัวถัดมามีเส้นหน้าที่สามารถเชื่อมเส้นกันได้ โดยไม่เป็นอุปสรรคต่อการอ่านเกินไปนัก ก็อาจเขียนคำนั้นด้วยรูปพยัญชนะเชื่อมได้ เพื่อเป็นการประหยัดพื้นที่ ลักษณะเช่นนี้ปรากฏในจารึกอักษรฝักขามเช่นกัน เช่น

ณ

คน (คน) - จารึกภู่วัดเสาทิน (ชม.24)

มวงคน

มวงคน (มวงคล) - จารึกวัดอารามป่าญะ (พย7)

สังเกตว่ารูปพยัญชนะเชื่อมมักจะเชื่อมภายในคำเดียวกัน ไม่เชื่อมข้ามคำ เพื่อมิให้เกิดการเข้าใจผิด

2. สระ การเขียนรูปสระในलिपिกรรมจีน-ล้านนา โดยทั่วไปมีความสอดคล้องกับเอกสารอักษรฝักขามอื่น ๆ แต่จะมีสระบางรูปที่มีข้อแตกต่างน่าสังเกตบางประการ ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

ตารางที่ 3 รูปแบบสระที่พบในलिपिกรรมจีน-ล้านนา

อะ	อา	อิ	อี	อึ	อือ	อุ	อู	เอะ	เอ
+	+	○	♂	⊙	♂	+	+	-	⊙+
แอะ	แอา	โอะ	โอ	เออะ	เออ	เออะ	เออ	เอ็ยะ	เอ็ย
-	⊙+	-	⊙+	-	⊙+	-	⊙+	⊙+	⊙+
เอ็อะ	เอ็อ	อัวะ	อิว	อัว	อือ	อือ	เออ	ฤ	ฤ
-	⊙+	-	⊙+	⊙+	⊙+	-	⊙+	-	-
ฤ	ฤ								
-	-								

ลักษณะทางอักษรวิธีของรูปสระที่น่าสนใจในเอกสารนี้มีดังนี้

2.1 สระบน ได้แก่ รูปสระอิ สระอี สระอึ สระอือ พบว่าหากคำนั้นเป็นคำที่มีพยัญชนะต้นสองตัว รูปสระบนจะปรากฏในตำแหน่งกึ่งกลางเหนือพยัญชนะต้น

ทั้งสอง หรือหากพยัญชนะต้นตัวแรกมีหางยาว จะเขียนสระบนไว้บนพยัญชนะต้นตัวแรก เพื่อมิให้เส้นอักษรทับกัน เช่น

กูเกิลม	กูเกิลม (กูเกิลม)
เมืองเกืออ	เมืองเกืออ (เมืองเกืออ - ประเทศ) ¹
เขาเป็ลอก	เขาเป็ลอก (ข้าวเปลือก)

อนึ่ง ผู้ศึกษาได้สำรวจอักขรวิธีอักษรฝักขามในจารึกล้านนาเพิ่มเติม โดยใช้ข้อมูลจากหนังสือชุด “จารึกล้านนา” ทั้งภาค 1 (จารึกจังหวัดเชียงราย น่าน พะเยา แพร่) และภาค 2 (จารึกจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน) โดยพิจารณาจากทั้งคำปริวรรตและสำเนาจารึกประกอบกัน พบว่าคำที่สะกดด้วยพยัญชนะต้นตัวเต็มสองตัวและมีสระบนนั้น ปรากฏการวางรูปสระบนไว้เหนือพยัญชนะต้นตัวแรกในจารึก 11 หลัก ในจำนวนนี้มีอายุในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 21 จำนวน 5 หลักแล้วทั้งช่วงหายไป จากนั้นจึงปรากฏอีกครั้งหลัง พ.ศ. 2300 อีก 4 หลัก ส่วนคำที่วางรูปสระบนไว้เหนือพยัญชนะต้นตัวที่สองปรากฏในจารึกถึง 22 หลัก โดยกระจายอยู่ตลอดช่วงเวลาที่ปรากฏอักษรฝักขาม แสดงถึงการเป็นอักขรวิธีที่ปกติกว่า อย่างไรก็ตามมีคำที่รูปสระบนปรากฏในตำแหน่งกึ่งกลางเหนือพยัญชนะต้นทั้งสองหรือมีขนาดใหญ่ร่วมพยัญชนะต้นทั้งสองอยู่ 15 หลัก ปรากฏกระจายตลอดช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 นับว่ามีความถี่พอสมควร ซึ่งอาจแสดงค่านิยมอักขรวิธีในลักษณะนี้ ลิปิกรมจีน-ล้านนาที่เรียบเรียงขึ้นหลังการตั้งหอปาไปโน พ.ศ. 2054 จึงปรากฏอักขรวิธีลักษณะนี้ด้วย

2.2 สระล่าง พบการประสมคำด้วยสระล่าง ได้แก่ สระอุ ที่มีลักษณะพิเศษ คือ การประกอบรูปคำด้วยรูปสระอุ และ สระอะ ในคำต่อไปนี้

¹ เป็นคำยืมจากภาษาจีน คือคำว่า 國 (guó)

อุ

คุระ (ครุ - คุกเข้า)

งานศึกษาของกรรณิการ์ วิมลเกษม (2527: 119) พบการประกอบคำลักษณะนี้เช่นกัน แต่ก็มีได้พบในจำนวนที่มากนัก เข้าใจว่าการประกอบรูปสระอะเข้ามา เพื่อให้ทราบว่าต้องออกเสียงสั้น เช่น “ทาตุะ (ธาตุ)” ในจารึก ลป.1, “วัตตุะ (วัตตุ)” ในจารึก พย.7

2.3 สระอำ พบว่ารูปสระอำในเอกสารนี้มีลักษณะแตกต่างจากที่พบในจารึกอักษรฝักขามโดยทั่วไปที่ใช้รูปเครื่องหมายนิคหิตหรือรูปกากบาท ทว่าในเอกสารนี้มีการใช้เครื่องหมายไม้หันอากาศวางไว้บริเวณกึ่งกลางเหนือพยัญชนะต้นกับรูปสระ -า แต่หากพยัญชนะต้นมีหางสูงยาวจะขยับออกไป เพื่อมิให้เส้นอักษรทับกัน เช่น

น้ำ
วันค้า
อัย

น้ำ (น้ำ)

วันค้า (วันค้า - ตลอดวัน)

อัย (อัย - เคารพ กลัวเกรง)

จากการสืบค้นพบว่าลักษณะเช่นนี้ปรากฏในจารึกที่พบในเมืองเชียงตุง ได้แก่ จารึกเวียงเชียงเหล็ก พ.ศ. 2110 และจารึกเมืองหลวง พ.ศ. 2143 (กรรณิการ์ วิมลเกษม, 2532: 33 และ 41) นอกจากนี้ ยังพบอย่างไม่สม่ำเสมอในจารึกอื่น ๆ เช่น ในคำว่า “อุปสั (อุปสมบท)” ในจารึกวัดบ้านขามเมืองป๋น พ.ศ. 2113, คำว่า “น้ำมัน (น้ำมัน)” และ “ทำ (ทำ)” ในจารึกวัดเขมินทร์ พ.ศ. 2139 (พรรณเพ็ญ เครือไทย และศรีเลา เกษพรหม, 2556 : 170, 200-201)

ตัวอย่างคำที่ประกอบด้วยสระอำในจารึกเวียงเชียงเหล็ก

ยยอด๙ ต้า กู๊ด๙ ต้า

ออก 2 คำ (ออก 2 คำ)

กุดีคำ (กุกุคำ)

การพบรูปสระอำเช่นนี้ในलिपिกรรมจีน-ล้านนา จึงอาจแสดงความสัมพันธ์บางประการกับลักษณะอักษรวิธีที่พบในจารึกอักษรฝักขามในเมืองเชียงตุง

3. เครื่องหมาย ประกอบด้วยเครื่องหมายวรรณยุกต์ และเครื่องหมายแทนสระต่าง ๆ ดังนี้

3.1 เครื่องหมายวรรณยุกต์ ในอักษรวิธีของอักษรฝักขามพบการใช้รูปวรรณยุกต์เอกและโท อย่างไรก็ตามการประกอบรูปคำที่พบในศิลาจารึกอักษรฝักขามอาจพบรูปวรรณยุกต์หรือไม่ก็ได้ สำหรับในเอกสารนี้พบว่า โดยทั่วไปไม่ปรากฏการกำกับรูปวรรณยุกต์ จะมีเพียงบางคำเท่านั้นที่ปรากฏรูปวรรณยุกต์ ซึ่งมีเพียงรูปวรรณยุกต์โทมีรูปดังนี้

จะเห็นว่ารูปวรรณยุกต์โทในเอกสารนี้มีรูปที่เหมือนกับรูปเครื่องหมายไม้หันอากาศ แต่โดยตำแหน่งที่ปรากฏและบริบททางความหมายของคำทำให้ทราบว่าเครื่องหมายดังกล่าวทำหน้าที่เป็นวรรณยุกต์ ทั้งนี้ การปรากฏวรรณยุกต์ดังกล่าวไม่ปรากฏในคำรูปโททุกคำ หากพบว่าปรากฏเฉพาะในกรณีดังนี้

1) คำที่ประกอบด้วยสระอาบางคำ พบว่ามีวงวรรณยุกต์ไว้บริเวณกึ่งกลางเหนือพยัญชนะต้นกับสระอา แต่หากพยัญชนะต้นมีหางสูงยาวจะขยับออกไปเพื่อมิให้เส้นอักษรทับกัน เช่น

ม้า
ขำ
ฟ้า

ม้า (ม้า)

ขำ (ขำ - สรรพนามแทนตนเอง)

ฟ้า (ฟ้า)

2) คำที่ประกอบด้วยสระเอกบางคำ พบว่า จะวางรูปวรรณยุกต์ไว้บนรูปพยัญชนะต้น เช่น

ทานเจ้า
ผู้เฒ่า

ทานเจ้า (ท่านเจ้า - สมณะ)

ผู้เฒ่า (ผู้เฒ่า)

3) คำที่มีรูปใกล้เคียงกันและอาจสับสนหากไม่กำกับรูปวรรณยุกต์ ได้แก่

ไกล
ใกล้

ไกล

ใกล้ (ใกล้)

จะเห็นว่าตำแหน่งการวางรูปวรรณยุกต์มีทั้งวางไว้บนรูปพยัญชนะต้น และการวางไว้บนรูปสระที่ปรากฏตามพยัญชนะต้น หรือกึ่งกลางเหนือพยัญชนะต้นกับสระ หรือพยัญชนะอื่น อย่างไรก็ตาม นอกจากเพื่อป้องกันความสับสนระหว่างคำแล้ว ผู้ศึกษายังไม่อาจอธิบายได้ว่าเหตุใดคำดังกล่าวจึงปรากฏรูปวรรณยุกต์ ในขณะที่คำอื่นไม่ปรากฏเลย

3.2 เครื่องหมายแทนรูปสระ พบเครื่องหมายแทนรูปสระต่าง ๆ ได้แก่

3.2.1 เครื่องหมายไม้หันอากาศ เป็นเครื่องหมายที่ใช้แทนสระอะลดรูป โดยอักษรวิธีของอักษรฝักขามนั้น คำที่ประสมด้วยสระอะลดรูปจะมีการกำกับด้วยเครื่องหมายดังกล่าว ซึ่งในภาษาล้านนาเรียกว่า “ไม้ซัด” สำหรับในเอกสารนี้พบว่ามีลักษณะของเครื่องหมายดังนี้

การวางตำแหน่งเครื่องหมายดังกล่าวในलिपिกรรมจีน-ล้านนา มีลักษณะดังนี้

1) วางไว้บริเวณกึ่งกลางเหนือพยัญชนะต้นกับพยัญชนะตัวสะกด เป็นอักษรวิธีที่พบมากที่สุด นับเป็นอักษรวิธีปกติโดยภาพรวมของเอกสารนี้ เช่น

ฝัก	ฝัก
ต๊บ	ต๊บ
หนั	หนั

2) วางไว้เหนือพยัญชนะตัวสะกด พบว่าลักษณะเช่นนี้จะปรากฏในคำที่พยัญชนะต้นมีหางสูงยาว ซึ่งคาดว่าเป็นเพราะหากวางเครื่องหมายใกล้พยัญชนะต้นเกินไป จะทำให้เส้นอักษรทับกัน เช่น

ฝ้งน้ำ	ฝ้งน้ำ (ฝ้งน้ำ)
ฟ้งคำ	ฟ้งคำ (ฟ้งคำ)

นอกจากนี้ จะปรากฏในคำที่มีพยัญชนะ “น” เป็นตัวสะกด โดยจะขมวดต่อหางขึ้นไปจากเส้นหลังของพยัญชนะ เช่น

เห็น
อนันต์

เห็น (เห็น - มองเห็น)

อนันต์ (วันนี้)

หากพยัญชนะต้นในคำนั้นเป็นพยัญชนะที่มีหางสูงยาว จะไม่มีการขมวดหาง “น” ขึ้นไป แต่จะใช้รูปปกติ เพื่อมิให้เส้นอักษรทับกันเช่นกัน

3) วางไว้เหนือพยัญชนะต้น พบในคำที่มีพยัญชนะต้นสองตัว (โดยมิใช่พยัญชนะเชื่อม) ได้แก่

ก่อน
หลังคิง
ผู้หลัก

ก่อน (ควัน - ยาสูบ)

หลังคิง (หลังคิง - ช้างหลัง)

ผู้หลัก (ผู้หลัก - นักปราชญ์)

จากการศึกษาสถิติคำที่มีเครื่องหมายไม้หันอากาศ จำนวน 47 คำ (โดยไม่นับคำซ้ำ เช่น วัน วันนี้ วันขึ้น) พบคำที่วางเครื่องหมายไว้กึ่งกลางเหนือพยัญชนะต้นและตัวสะกด 30 คำ คำที่วางไว้เหนือพยัญชนะตัวสะกด 14 คำ และคำที่วางไว้เหนือพยัญชนะต้น 3 คำ

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนคำที่วางเครื่องหมายไว้บนพยัญชนะตัวสะกดกับคำที่มีการวางไว้บนพยัญชนะต้นจะเห็นได้ว่า การวางไว้บนพยัญชนะต้นพบน้อยกว่าการวางไว้บนพยัญชนะตัวสะกด อนึ่ง คำที่ยังคงวางเครื่องหมายไว้เหนือตัวสะกดจำนวนมากเป็นคำที่สะกดด้วย “น” ซึ่งแต่เดิมนิยมเขียนเครื่องหมายต่อขมวดจากเส้นหลังของพยัญชนะ ทั้งนี้จากงานศึกษาของกรรณิการ์ วิมลเกษม (2527: 100-101) อักษรวิธีอักษรฝักขามตั้งแต่ พ.ศ. 2010 - 2054 จะวางเครื่องหมายไม้หันอากาศเหนือตัวสะกดบ้างเหนือพยัญชนะต้นบ้าง และในระยยะ พ.ศ. 2051 - 2370 พบว่านิยมเขียนไว้เหนือพยัญชนะต้นเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น อักษรวิธีในลัทธิกรมจีน-ล้านนาจึงเป็นอักษรวิธีที่อยู่ในช่วง

ระหว่างทั้งสองระยะเวลา โดยตำแหน่งการวางเครื่องหมายไม้หันอากาศกำลังค่อย ๆ เคลื่อนจากเหนือพยัญชนะตัวสะกดมาสู่พยัญชนะต้น สอดคล้องกับอายุเอกสารซึ่งจัดทำขึ้นในช่วงเวลาหลังการก่อตั้งหอปาไปเมื่อ พ.ศ. 2054

3.2.2 เครื่องหมายไม้กง เป็นเครื่องหมายที่ใช้แทนสระโอะลตรูป โดยในอักษรวิธีของอักษรฝักขามพบว่าในคำที่สะกดด้วยสระโอะลตรูปอาจจะมีการกำกับด้วยเครื่องหมายที่เรียกว่า “ไม้กง” เช่นเดียวกับอักษรธรรมล้านนา แต่ในลิขรมจีน-ล้านนาพบว่า การกำกับรูปไม้กงนั้นไม่ได้ปรากฏในคำที่มีสระโอะลตรูปทุกคำ หากปรากฏในคำบางคำเท่านั้น โดยมีตำแหน่งของเครื่องหมายวางอยู่บริเวณกึ่งกลางเหนือพยัญชนะต้นกับพยัญชนะตัวสะกด ดังนี้

ตารางที่ 4 ตัวอย่างคำที่ปรากฏและไม่ปรากฏเครื่องหมาย “ไม้กง” ในลิขรมจีน-ล้านนา

ตัวอย่างคำ ที่ปรากฏไม้กง	คำถ่ายถอด (คำแปล)	ตัวอย่างคำ ที่ไม่ปรากฏไม้กง	คำถ่ายถอด (คำแปล)
กิม	กิม (ลม)	ฝน	ฝน
ผิม	ผริม (ผม)	คน	คน (คน)
ผาทม	ผาทม (ผ้าห่ม)	ชน	ชน (ชน)
ดาบสองคม	ดาบสองคม	ตก	ตก

จากสถิติคำที่สะกดด้วยสระโอะลตรูป จำนวน 28 คำ (โดยไม่นับคำซ้ำ เช่น ฝน ฝนเถิง) พบคำที่กำกับเครื่องหมายไม้กง 12 คำ และคำที่ไม่ปรากฏเครื่องหมาย 16 คำ สิ่งที่น่าสนใจคือ ในบรรดาคำที่ปรากฏเครื่องหมายไม้กงนั้นเป็นคำที่มีตัว “ม” เป็นตัวสะกดเกือบทุกคำ เว้นแต่คำว่า “คบ (册-สหาย)” เท่านั้นที่พยัญชนะตัวสะกดเป็น “บ” ส่วนคำที่ไม่ปรากฏรูปไม้กงล้วนเป็นคำที่สะกดด้วยพยัญชนะอื่น อักษรวิธีในเอกสารนี้จึงอาจสนับสนุนแนวคิดของผู้ศึกษาที่สันนิษฐานว่าไม้กงนั้น อาจมีที่มาจากเครื่องหมายนิคหิตในอักษรไทยสุโขทัย ซึ่งมีหน้าที่กำกับเสียง /-ม/ สะกด

ตัวอย่างในอักษรวิธีของอักษรไทยสุโขทัย เช่น

หมากสั
นครชู้

หมากสั (หมากสั้ม) - จารึกพ่อขุนรามคำแหง

นครชู้ (นครชুম) - จารึกนครชุม

กรณีการ วิมลเกษม (2527:112) พบว่าในจารึกอักษรฝักขามปรากฏเครื่องหมาย
นิคหิตที่ทำหน้าที่ในลักษณะเดียวกัน เช่น

ช้
สับดี

ช้ (ชม) - จารึกวัดวิสุทธาราม (ลพ.22)

สับดี (สมบดี) - จารึกกษัตริย์ราชวงศ์มังราย (ลพ.9)

จะสังเกตได้ว่า คำว่า “สับดี (สมบดี)” นั้น รูปนิคหิตมีการคลายเส้นไม่ต่อกัน
เป็นวงกลม ซึ่งคล้ายกับรูปไม้กง และในเวลาต่อมาก็พบเครื่องหมายอย่างไม้กงที่ทำหน้าที่
เช่นนี้ในจารึกอื่น ๆ เช่น คำต่อไปนี้ (พรรณเพ็ญ เครือไทย และศรีเลา เกษพรหม, 2556: 86,
97 และ 141)

บุญสะพาน
สัดเจจ
ช้เหมง

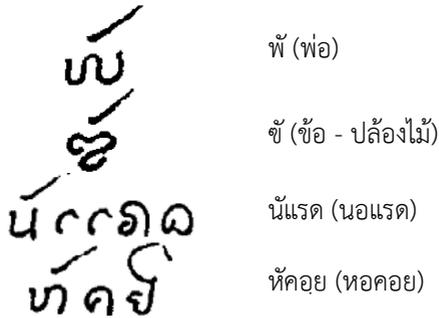
บุญสะพาน (บุญสมภาร) - จารึกพระเจ้าศรีโพธิ

สัดเจจ (สมเด็จ) - จารึกวัดป่าเกี๊ยะ

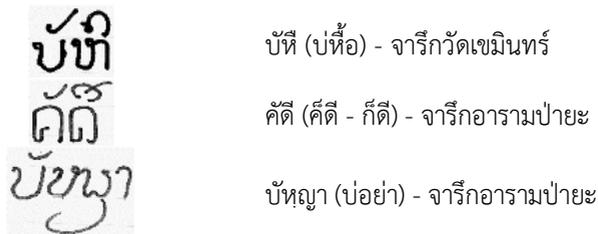
ช้เหมง (ช้มเหมง) - จารึกวัดบัวงาม

จากตัวอย่างข้างต้นทำให้เห็นว่าไม้กงมีความสัมพันธ์กับเสียง /-ม/ สะกด แม้ว่า
ต่อมาจะนำไปใช้กับพยัญชนะตัวสะกดอื่น ๆ แต่หากปรากฏเดี่ยว ๆ แล้วจะออกเสียง
/-ม/ สะกดเท่านั้น ไม่ปรากฏว่าจะออกเสียงเป็นอื่น จึงสนับสนุนว่าไม้กงในอักษรฝักขาม
มีที่มาจากนิคหิตที่รับมาจากอักษรไทยสุโขทัย

3.2.3 เครื่องหมายแทนเสียงสระอ พบว่าคำที่ประสมด้วยเสียงสระอ โดยไม่มีตัวสะกดจะมีเครื่องหมายกำกับ ซึ่งในเอกสารนี้มีความแตกต่างจากเอกสารอื่น โดยทั่วไปที่จะใช้เครื่องหมายรูปนิกหิตหรือกากบาท หรือลักษณะคล้ายไม้กาง (กรณีการ วิมลเกษม, 2527: 106) แต่ในเอกสารนี้ใช้รูปเช่นเดียวกับเครื่องหมายไม้หันอากาศ ดังตัวอย่าง

อนึ่ง ลักษณะของคำที่สะกดด้วยสระอโดยกำกับด้วยเครื่องหมายนี้ จากการสืบค้น พบหลักฐานในจารึกที่พบในเมืองเชียงตุงไม่กี่หลักเท่านั้น และไม่ใช่อักษรวิธีที่ปรากฏ อย่างสม่ำเสมอ ดังตัวอย่าง (พรรณเพ็ญ เครือไทย และศรีเลา เกษพรหม, 2556: 201, 221 และ 222)

การพบอักษรวิธีเช่นนี้ ในलिपिกรรมจีน-ล้านนา จึงอาจแสดงความสัมพันธ์บางประการ กับลักษณะอักษรวิธีที่พบในจารึกอักษรฝักขามในเมืองเชียงตุง

4. ข้อสังเกตอื่น ๆ ทางอักษรวิธี นอกจากรูปอักษรและอักษรวิธีที่ได้นำเสนอมาแล้ว ผู้ศึกษามีข้อสังเกตทางอักษรวิธีที่เห็นว่าพียงนำเสนอในที่นี้ ดังนี้

4.1 การสะกดคำที่ยึดตามเสียงคำ ในการสะกดคำด้วยอักษรฝักขามนั้นมีข้อสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง คือ แม้จะเป็นคำเดียวกันก็อาจเขียนต่างกันได้ ด้วยว่าในสมัยนั้นยังไม่มีกฎเกณฑ์ในการสะกดที่ตายตัว การเขียนคำจึงมุ่งจะถ่ายทอดให้ใกล้เคียงเสียงอ่านให้มากที่สุด เช่น คำว่า “เถร” นั้น อาจสะกดเป็น เถร เถน เถร์(เถียร) ก็ได้ (กรรณิการ์ วัฒนเกษม, 2527: 74-75)

ลักษณะของคำที่ปรากฏในलिपिกรรมจีน-ล้านนาเองก็เช่นกัน จากการศึกษาพบลักษณะที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ แม้จะเป็นคำที่มีหน่วยเสียงสระเดียวกัน ก็อาจสะกดด้วยรูปสระไม่เหมือนกัน ซึ่งอาจเกิดจากการพยายามถ่ายเสียงคำมากกว่าจะรักษารูปคำ โดยเสียงสระเหล่านั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงสัทศาสตร์ ซึ่งพบลักษณะที่น่าสนใจดังนี้

4.1.1 สระที่มีสัทลักษณะใกล้เคียงกัน พบว่าในคำที่ประสมด้วยสระที่มีฐานกำเนิดอยู่ในตำแหน่งใกล้เคียงกัน อาจมีการเลื่อนระดับของลิ้นในระดับสูง-กลาง-ต่ำ จากสระหนึ่งไปสู่อีกสระหนึ่งได้ ดังนี้

1) สระหน้า พบในเสียงกลุ่มสระหน้า ได้แก่ สระแอะ-แอ, สระเอะ-เอ และสระอิ-อี เสียงสระเหล่านี้สามารถเลื่อนขึ้นลง ทำให้เกิดเสียงที่ใกล้เคียงได้ เช่น

๑๑

จีตี (เจตีย์)

ในกรณีนี้ สระเอซึ่งเป็นสระหน้า ระดับกลาง เลื่อนขึ้นไปเป็นสระอิ ซึ่งเป็นสระหน้าระดับสูง

2) สระหลัง พบในเสียงกลุ่มสระหลัง ได้แก่ สระเอาะ-ออ, สระโอะ-โอ และสระอุ-อู เสียงสระเหล่านี้สามารถเลื่อนขึ้นลง ทำให้เกิดเสียงที่ใกล้เคียงได้ เช่น

- สระโอะ-โอ กับสระ อุ-อุ กล่าวคือสระโอะ-โอซึ่งเป็นสระหลัง ระดับกลาง เลื่อนขึ้นไปเป็นสระ อุ-อุ ซึ่งเป็นสระหลัง ระดับสูง พบในกรณีคำต่อไปนี้

กุนหา

กุนหา (โกนหา - กางเกง)

นอกจากนี้ ยังพบกรณีที่ สระอุ-อุ ซึ่งเป็นสระหลัง ระดับสูง เลื่อนลงเป็นสระโอะ-โอ ซึ่งเป็นสระหลัง ระดับกลาง ซึ่งเป็นการสะกดคำที่สวนทางกับเสียงในภาษาพูดโดยปกติ ตัวอย่างเช่น

ผู้หนึ่ม
ผ้าง

ผู้หนึ่ม (ผู้หน่อม → ผู้หนุ่ม - หนุ่มสาว)

ผ้าง (ผ้างง → ผ้างง)

- สระ โอะ-โอ กับสระ เอะ-ออ กล่าวคือสระโอะ-โอ ซึ่งเป็นสระหลัง ระดับกลาง เลื่อนลงเป็นสระเอะ-ออ ซึ่งเป็นสระหลัง ระดับต่ำ

ตามอก
ก้อง

ตามอก (ตามอก → ตาโมก - ตาโปน)

ก้อง (ก้อง → กัง - กุ้ง)

4.1.2 สระเดี่ยวและสระประสม พบว่าคำที่มีรูปเป็นสระประสมบางคำ ในเอกสารนี้มีรูปเป็นสระเดี่ยว หรืออาจเกิดเหตุกลับกันไป ตัวอย่างของคำเหล่านี้ เช่น

1) เสียงสระเอื้อ พบว่าคำที่ประสมด้วยสระเอื้อ อาจปรากฏ เป็นรูปสระอื่นที่เป็นสระเดี่ยว ได้แก่

1.1) สระเออ เป็นลักษณะคำที่พบมากในเอกสารนี้ เช่น

เรือน
เจ๊ก
เหลียง

เรือน (เรือน - เรือน)

เจ๊ก (เจ๊ก - เจ๊ก)

เหลียง (เหลียง - เหลียง)

1.2) สระอือ พบเพียง 1 คำ ได้แก่

ปาวตั้น

ปาวตั้น (ปาวตั้น - ปาวตั้น)

2) เสียงสระเอีย โดยทั่วไปคำที่ประสมด้วยสระเอีย หากจะปรากฏในรูปสระอื่นที่เป็นสระเดียวกันก็มักปรากฏเป็นรูปสระเอ อย่างใดก็ตามในเอกสารนี้พบการสะกดคำที่สวนทางกับเสียงในภาษาพูดคือ คำเดิมเป็นรูปสระเอ แต่เอกสารกลับเขียนเป็นรูปสระเอีย ได้แก่

เทียวะดา

เทียวะดา (เทวดา)

นอกจากนี้ ยังพบอีกกรณีหนึ่งที่น่าสนใจปรากฏในคำต่อไปนี้

เมืองพยงชงใหม่

เมืองพยงชงใหม่ (เมืองเพียงเชียงใหม่)

ในกรณีนี้เป็นการสะกดคำที่สวนทางกับเสียงในภาษาพูดถึงสองชั้นทีเดียว กล่าวคือ คำว่า “(เมือง) พิง” นั้น เกิดการเปลี่ยนแปลงเสียงไปสู่การสะกดเป็น “(เมือง) เพียง” ดังนี้

ชั้นที่ 1) คำว่า “พิง” ที่สะกดด้วยสระอิ ซึ่งเป็นสระหน้า ระดับสูง เลื่อนระดับของลิ้นลงไปเป็นสระเอ ซึ่งเป็นสระหน้า ระดับกลาง กลายเป็น “เพง”

ชั้นที่ 2) คำว่า “เพง” ที่เป็นรูปสระเอ กลับเขียนด้วยรูปสระเอีย เป็น “เพียง”

ลักษณะของคำที่สะกดตามเสียงที่นำเสนอมาทั้งหมดนี้ มีข้อน่าสังเกตคือ เสียงที่ปรากฏในคำเหล่านี้ส่วนใหญ่มีลักษณะสอดคล้องกับเสียงในภาษาไทยที่ปรากฏกับเสียงในภาษาล้านนา ทั้งการเลื่อนระดับของลิ้น เช่น “โกน-กุน” หรือการออกเสียงสระประสมเป็นสระเดี่ยว เช่น “เรื่อน-เริน” ข้อแตกต่างทางระบบเสียงนี้เป็นสิ่งที่ช่วยจำแนกได้ว่าเอกสารใดเป็นเอกสารไทลื้อหรือเป็นเอกสารล้านนา (อภิรดี เตชะศิริวรรณ, 2546: 38) นอกจากนี้ การปรากฏการสะกดคำที่สวนทางกับเสียงในภาษาพูดในคำว่า “ผู้หนุ่ม-ผู้หน่ม” หรือ “เทวดา-เทียะดา” ก็เป็นลักษณะที่ปรากฏมากในเอกสารไทลื้อเช่นกัน (เรื่องเดียวกัน, 122 และ 131) ไม่เพียงเท่านั้น ลักษณะของภาษาไทยที่ปรากฏในเอกสารนี้อีกประการหนึ่งคือการสะกดคำว่า “บ่ (ไม่)” ซึ่งในภาษาไทยลื้อออกเสียงเป็น “เบา” นั้น ในลিপิกกรมจีน-ล้านนาได้บันทึกเป็น “เบา” อย่างภาษาไทยลื้อทั้งสิ้น เช่น

เบา ๕	เบามี (เบามี - ปมี)
เบา ๘๓	เบาแท้ (เบาแท้ - ปแท้)
เบา ๑	เบารู้ (เบารู้ - บรู้)

นอกจากการสะกดคำตามเสียงภาษาไทยแล้ว ยังพบว่ามี การสะกดตามเสียงภาษาไทยขึ้นด้วย ได้แก่ กลุ่มคำที่ประสมด้วยสระโอะ-โอ ที่เลื่อนเป็นเสียงสระเออะ-ออ เช่น “ตาโม่ก-ตามอก” นั้น ตรงกับลักษณะการออกเสียงในภาษาไทยจีน (ทวิ สว่างปัญญางกูร, 2529: 19)

แม้ว่าอักขรวิธีดังกล่าวจะปรากฏอย่างไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากคำส่วนใหญ่ในเอกสารนี้ก็รักษารูปคำตามเสียงภาษาล้านนาได้เป็นอย่างดี แต่การปรากฏลักษณะอักขรวิธีเช่นนี้ก็มิมีนัยสำคัญที่อาจสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลภาษาในลিপิกกรมจีน-ล้านนานั้นเห็นจะมีความสัมพันธ์กับภาษาไทยลื้อและไทจีนไม่มากนักน้อย เช่น อาจเป็นไปได้ว่า จะมีผู้บอกภาษาที่เป็นผู้ใช้ภาษาไทยลื้อหรือไทจีนอยู่ในกลุ่มผู้จัดทำเอกสาร อนึ่ง เมืองเชียงรุ่ง (車里: เซอลี่) และเชียงตุง (車里: เม็งเก็น) ก็มีความใกล้ชิดกับราชสำนักจีนอยู่มาก และต่างก็มีความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการเช่นเดียวกับล้านนา จึงอาจมีข้าราชการที่เป็นชาวไทลื้อหรือไทจีนอยู่ในสำนักแปลภาษาในหอบาไปหรือหอบไปอี่ด้วยก็เป็นได้

สรุป

“ลিপิกรมจีน-ล้านนา (八百館譯語: ปาไป่ก่วนอ้อวี่)” เป็นเอกสารที่จัดทำขึ้นโดยหอปาไป่ภายใต้สำนักแปลภาษาของราชสำนักหมิง เพื่อใช้ศึกษาภาษาล้านนา อันจะเป็นประโยชน์ในทางการทูต โดยมีการบันทึกถ้อยคำภาษาล้านนาด้วยอักษรฝักขาม และคำแปลเป็นภาษาจีน จากการศึกษาอักษรวิธีอักษรฝักขามที่ปรากฏในเอกสารนี้พบว่า โดยภาพรวมรูปอักษรมีลักษณะค่อนข้างมน ต่างจากอักษรในจารึกในสมัยเดียวกันที่ค่อนข้างสูงและคดหยัก อันเป็นผลมาจากวัสดุบันทึก ในด้านพยัญชนะ พบรูปพยัญชนะตัวเต็ม ตัวเชิง และพยัญชนะเชื่อม มีข้อพึงสังเกตคือการบันทึกคำที่ใช้พยัญชนะ “ช” และ “ซ” ต่างกันอย่างเป็นระบบ ในด้านสระ โดยรวมมีอักษรวิธีสอดคล้องกับอักษรฝักขามทั่วไป แต่มีข้อพึงสังเกตคือ สระบนจะวางในตำแหน่งกึ่งกลางเหนือพยัญชนะต้นทั้งสอง พบคำสระล่างได้แก่สระอุที่มีสระอะประกอบ และสระอำมีรูปเหมือนที่พบในจารึกเมืองเชียงตุง ในด้านเครื่องหมาย พบวรรณยุกต์โทเพียงรูปเดียว ส่วนเครื่องหมายแทนสระพบเครื่องหมายไม้หน้าอากาศ ซึ่งเริ่มเคลื่อนมาอยู่บนพยัญชนะต้น เครื่องหมายไม้กึ่ง ซึ่งสัมพันธ์กับพยัญชนะ “-ม” สะกด และเครื่องหมายแทนสระอที่สอดคล้องกับที่พบในจารึกเมืองเชียงตุง สำหรับข้อสังเกตอื่น ๆ เกี่ยวกับอักษรวิธี พบการสะกดคำที่ยึดตามเสียงคำ โดยคำบางคำมีการสะกดให้มีเสียงสระสอดคล้องกับเสียงสระในภาษาไทยลื้อและไทจีนซึ่งปฏิภาคกับเสียงสระในภาษาล้านนา

อักษรวิธีที่ปรากฏในเอกสารนี้ยังอาจสนับสนุนแนวคิดบางประการได้ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างไม้กึ่งกับนิคหิตจากอักษรไทยสุโขทัย นอกจากนี้ ยังทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาล้านนา ไทลื้อ ไทจีน ซึ่งมีจุดร่วมกันในการใช้อักษรฝักขามบันทึกภาษาของตนได้ อนึ่ง เอกสารนี้มีความน่าสนใจอีกหลายประการ โดยเฉพาะในแง่ของการเป็นคลังศัพท์โบราณ ทั้งศัพท์ทางภูมิวัฒนธรรม เช่น ชื่อพรรณไม้ สัตว์ เครื่องใช้ ภูเขาอาภรณ์ รวมถึงประเด็นคำยืมภาษาจีนในล้านนา ผู้ศึกษาเห็นว่าลিপิกรมจีน-ล้านนา ยังมีคุณค่าที่ควรแก่การศึกษาต่อไปในอีกหลาย ๆ แง่มุม และการศึกษาภาษาและอักษรไทจากเอกสารจีนก็เป็นประเด็นท้าทายที่ควรมีการต่อยอดในอนาคต

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรณีการ์ วิมลเกษม. (2527). **อักษรฝักขามที่พบในศิลาจารึกภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กรณีการ์ วิมลเกษม. (2532). **อักษรฝักขามที่พบในจารึกเชียงตุง: การศึกษาเบื้องต้น**. ใน **ภาษาจารึกฉบับคุรุรำลึก**. กรุงเทพฯ : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไกรศรี นิยมมานเหมินท์. (2533). **ตราหลวงทูลาเงินของพระนางวิสุทธเทวี**. ใน **รวมบทความล้านนาคดีสัญญา: ตามรอยโคลงมังทรารบเชียงใหม่**. เชียงใหม่: ชมรมล้านนาคดี เชียงใหม่.
- โจวปี่เฟิง. (2565). **ล้านนาสวามิภักดิ์: ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับล้านนา**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ทวี สว่างปัญญากุล. (2529). **อักษรไทลื้อ-อักษรล้านนา**. เชียงใหม่: ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรรณแพ็ญ เครือไทย และศรีเลา เกษพรหม. (2556). **ประชุมจารึกล้านนา เล่มที่ 15: จารึกเมืองเชียงตุง ภาคที่ 1**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พาน เหล่ย และจตุวิทย์ แก้วสุวรรณ. (2564). **การศึกษาคำที่มีส่วนท้ายพยางค์กลุ่ม 通 ในเอกสารเขียนหลวงแก้วอ้อ**. *ภาษาและภาษาศาสตร์*, 39, 2: 51-70.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (2539). **ปาไปสี่ฟู-ปาไปต้าเตี้ยน**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน.
- อภิรดี เตชะศิริวรรณ. (2546). **พัฒนาการของอักษรและอักษรวิธีในเอกสารไทลื้อ**. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- ฮันส์ เพนซ์ และศรีเลา เกษพรหม. (2548). **ประชุมจารึกล้านนา เล่มที่ 10: จารึกในจังหวัดเชียงใหม่ ภาค 2**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาษาต่างประเทศ

Chunhua, Li Ying and Guo Jinfang. (2018). A Study of Huayi Yiyu Compiled in the Qianlong Era of the Qing Dynasty. **Journal of Gugong study**, Vol.19, 379-396.

北京大學圖書館. (2010). **華夷譯語(一)**. สืบค้นจาก <https://archive.org/details/02076757.cn/mode/1up>